

Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap

Distr.: Algemeen
27 oktober 2017

Origineel: Engels

Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Algemene opmerking nr. 5 (2017) over zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

I. Inleiding

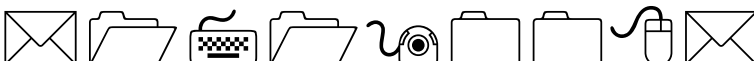
1. In het verleden konden personen met een handicap zelf geen keuzes maken of controle uitoefenen op alle gebieden van hun leven. Velen werden geacht niet in staat te zijn zelfstandig te wonen in hun zelfgekozen gemeenschap. Ondersteuning is niet beschikbaar of gebonden aan bepaalde woonvormen, en de gemeenschapsinfrastructuur is niet universeel opgezet. Middelen worden geïnvesteerd in instellingen in plaats van in de ontwikkeling van mogelijkheden voor personen met een handicap om zelfstandig in de maatschappij te leven. Dit heeft geleid tot verlating, afhankelijkheid van familie, institutionalisering, isolatie en segregatie.

2. Artikel 19 van het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap erkent het gelijke recht van alle personen met een handicap om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen, met de vrijheid om hun leven te kiezen en te besturen. De grondslag van het artikel is het kernbeginsel van de mensenrechten dat alle mensen gelijk in waardigheid en rechten worden geboren en dat alle leven evenveel waard is.

3. Artikel 19 benadrukt dat personen met een handicap rechtssubjecten en rechtenhouders zijn. De algemene beginselen van het Verdrag (art. 3), met name respect voor de inherente waardigheid, autonomie en de onafhankelijkheid van personen (art. 3 (a)) en de volledige en daadwerkelijke participatie in en opname in de samenleving (art. 3 (c)), vormen de grondslag van het recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen. Ook andere in het Verdrag vastgelegde beginselen zijn essentieel om artikel 19 te interpreteren en toe te passen.

4. Zelfstandig wonen en inclusief leven in de maatschappij zijn ideeën die historisch afkomstig zijn van personen met een handicap die controle hebben over de manier waarop zij willen leven, door het creëren van versterkende vormen van ondersteuning zoals persoonlijke assistentie en het verzoeken om gemeenschapsvoorzieningen die in overeenstemming zijn met de universele ontwerpbeginnselen.

5. In de preambule van het Verdrag erkennen de Staten die partij zijn, dat veel personen met een handicap in armoede leven en benadrukken zij dat de gevolgen van armoede moeten worden aangepakt. De kosten van sociale uitsluiting zijn hoog, omdat zij afhankelijkheid en dus inmenging in de individuele vrijheden in stand houdt. Sociale uitsluiting leidt ook tot stigmatisering, segregatie en discriminatie, wat kan leiden tot geweld, uitbuiting en misbruik, naast negatieve stereotypen die een cyclus van marginalisering van gehandicapten in de hand werken. Beleid en concrete actieplannen voor sociale integratie van personen met een handicap, onder meer door bevordering van

hun recht op zelfstandig wonen (art. 19), vormen een kosteneffectief mechanisme om het genot van rechten, duurzame ontwikkeling en vermindering van de armoede te waarborgen.

6. Deze algemene opmerking is bedoeld om de Staten die partij zijn, te helpen bij de uitvoering van artikel 19 en bij het nakomen van hun verplichtingen uit hoofde van het Verdrag. Het betreft in de eerste plaats de verplichting ervoor te zorgen dat ieder individu het recht heeft zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen, maar het houdt ook verband met andere bepalingen van het Verdrag. Artikel 19 is een van de meest uitgebreide en intersectionele artikelen van het Verdrag en moet worden beschouwd als een integrerend onderdeel van de volledige uitvoering van het Verdrag.

7. Artikel 19 omvat zowel burgerlijke en politieke als economische, sociale en culturele rechten en is een voorbeeld van het onderlinge verband, de onderlinge afhankelijkheid en de ondeelbaarheid van alle mensenrechten. Het recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen, kan alleen worden gerealiseerd als alle in deze norm vastgelegde economische, burgerlijke, sociale en culturele rechten worden vervuld. De internationale mensenrechtenwetgeving legt verplichtingen op die onmiddellijke werking hebben en andere die geleidelijk kunnen worden gerealiseerd.¹ Volledige verwezenlijking vereist ook structurele veranderingen die wellicht in fasen moeten worden doorgevoerd, of het nu gaat om burgerlijke en politieke of sociale, economische en culturele rechten.

8. Artikel 19 weerspiegelt de verscheidenheid van culturele benaderingen van het menselijk leven en zorgt ervoor dat de inhoud ervan niet wordt beïnvloed door bepaalde culturele normen en waarden. Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij is een basisconcept van het menselijk leven overall ter wereld en wordt toegepast op de context van een handicap. Het betekent het uitoefenen van keuzevrijheid en controle over beslissingen die van invloed zijn op iemands leven met een maximum aan zelfbeschikking en onderlinge afhankelijkheid binnen de samenleving. Dit recht moet daadwerkelijk worden gerealiseerd in verschillende economische, sociale, culturele en politieke contexten. Het recht om zelfstandig te wonen en deel uit te maken van de maatschappij heeft betrekking op alle personen met een handicap, ongeacht ras; huidskleur; afkomst; geslacht; zwangerschap en moederschap; burgerlijke, gezins- of zorgsituatie; genderidentiteit; seksuele geaardheid; taal; godsdienst; politieke of andere overtuiging; nationale, etnische, inheemse of sociale afkomst; migranten-, asielzoekers- of vluchtelingenstatus; het behoren tot een nationale minderheid, economische of vermogenssituatie; gezondheidstoestand; genetische of andere aanleg voor ziekten; geboorte en leeftijd, of enige andere status.

9. Het in artikel 19 vervatte recht is diep geworteld in de internationale mensenrechtenwetgeving. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens benadrukt in artikel 29, par. 1, de onderlinge afhankelijkheid van de persoonlijke ontwikkeling van het individu en het sociale aspect van het deel uitmaken van de maatschappij: "Een ieder heeft plichten jegens de gemeenschap, zonder welke de vrije en volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid niet mogelijk is." Artikel 19 vindt zijn oorsprong in burgerlijke en politieke, alsmede economische, sociale en culturele rechten: het recht op vrij verkeer en vrije keuze van woonplaats (artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten) en het recht op een toereikende levensstandaard, met inbegrip van behoorlijke kleding, voeding en huisvesting (artikel 11 van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten), en op fundamentele communicatierechten vormen de basis voor het recht om zelfstandig te wonen en deel uit te maken van de maatschappij. De vrijheid van beweging, een adequate levensstandaard en de mogelijkheid om zijn voorkeuren, keuzes en beslissingen te begrijpen en te laten begrijpen, vormen onmisbare voorwaarden voor de menselijke waardigheid en de vrije ontwikkeling van een persoon.²

¹ Zie Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, algemene commentaar nr. 3 (1990) over de aard van de verplichtingen van de Staten die partij zijn, 3, par. 1-2.

² Zie Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, art. 22; Mensenrechtencomité, algemene commentaar nr. 27 (1997) over vrij verkeer, par. 1; Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, algemene commentaar nr. 4 (1991) over adequate huisvesting, par. 7.

10. Het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen benadrukt de gelijkheid van vrouwen en mannen en veroordeelt discriminatie van vrouwen in al haar vormen (art. 1). Het Verdrag bevestigt de gelijkheid van vrouwen en mannen op juridisch gebied, met inbegrip van de rechtsbekwaamheid en de mogelijkheden om die rechtsbekwaamheid uit te oefenen (art. 15 (2)). Ook verzoekt het Verdrag de Staten die partij zijn, dezelfde rechten te erkennen met betrekking tot het recht betreffende het verkeer van personen en de vrijheid om hun woon- en verblijfplaats te kiezen (art. 15 (4)).

11. Artikel 9, par. 1, van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind vereist dat de Staten die partij zijn bij dit Verdrag, waarborgen dat een kind niet wordt gescheiden van zijn ouders tegen hun wil, tenzij de bevoegde autoriteiten, onder voorbehoud van de mogelijkheid van rechterlijke toetsing, in overeenstemming met het toepasselijke recht en de toepasselijke procedures, beslissen dat deze scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag "verlenen passende assistentie aan ouders en voogden bij de uitoefening van hun opvoedingsverantwoordelijkheden", zoals gewaarborgd in artikel 18, par. 2. Bovendien bepaalt artikel 20, par. 1, dat "een kind dat tijdelijk of blijvend het leven in het gezin waartoe het behoort, moet missen, of dat men in zijn eigen belang niet kan toestaan in het gezin te blijven, recht heeft op bijzondere bescherming en assistentie van staatswege", en artikel 20, par. 2, dat "de Staten die partij zijn bij dit Verdrag in overeenstemming met hun nationale wetgeving alternatieve zorg voor een dergelijk kind waarborgen". Alternatieve zorg op grond van een handicap zou discriminerend zijn.

12. Artikel 23, par. 1, bepaalt voorts dat alle kinderen met een handicap een waardig leven moeten kunnen leiden in omstandigheden die zelfstandigheid waarborgen en actieve deelname aan de maatschappij vergemakkelijken. Het Comité voor de Rechten van het Kind heeft zijn bezorgdheid geuit over het grote aantal kinderen met een handicap dat in instellingen wordt geplaatst en heeft er bij de Staten die partij zijn, op aangedrongen om door middel van de-institutionaliseringprogramma's te bevorderen dat zij in hun familie, uitgebreide familie of pleeggezin kunnen leven.³

13. Gelijkheid en non-discriminatie zijn fundamentele beginselen van de internationale mensenrechtenwetgeving en vastgelegd in alle fundamentele mensenrechteninstrumenten. In zijn algemene commentaar nr. 5 (1994) over gehandicapten benadrukt het Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten dat "afzondering en isolatie door het opwerpen van sociale barrières" als discriminatie gelden. Met betrekking tot artikel 11 benadrukt het Comité tevens dat het recht op een toereikende levensstandaard niet alleen de gelijke toegang tot adequate voeding, toegankelijke huisvesting en andere materiële basisbehoeften omvat, maar ook de beschikbaarheid van ondersteunende diensten en hulpmiddelen en technologieën die de mensenrechten van personen met een handicap volledig eerbiedigen.

14. Artikel 19 en de inhoud van deze algemene commentaar moeten ook de uitvoering van de door de Conferentie van de Verenigde Naties over Huisvesting en Duurzame Stedelijke Ontwikkeling (Habitat III) aangenomen Nieuwe Stedelijke Agenda begeleiden en ondersteunen als integrerend onderdeel van de 2030 Agenda voor duurzame ontwikkeling en de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. De Nieuwe Stedelijke Agenda bepleit een visie op steden en menselijke nederzettingen waar iedereen gelijke rechten en kansen kan genieten door inclusieve, rechtvaardige, veilige, gezonde, toegankelijke, betaalbare, veerkrachtige en duurzame steden en menselijke nederzettingen te bevorderen. In verband met artikel 19 van het Verdrag zijn de doelstellingen 10.2 (empowerment en bevordering van sociale, economische en politieke integratie voor iedereen) en 11.1 (toegang tot adequate, veilige en betaalbare huisvesting en betaalbare diensten voor iedereen) van bijzonder belang.

15. Het Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap heeft geconstateerd dat er de afgelopen tien jaar vooruitgang is geboekt bij de uitvoering van artikel 19. Het Comité

³ Zie Comité voor de Rechten van het Kind, algemene commentaar nr. 9 (2006) over de rechten van kinderen met een handicap, par. 47.

constateert echter een kloof tussen de doelstellingen en de geest van artikel 19 en de reikwijdte van de uitvoering ervan. Dit zijn enkele van de resterende belemmeringen:

- (a) Ontkenning van rechtsbekwaamheid, hetzij door formele wetten en praktijken, hetzij de facto door vervangende besluitvorming over woonregelingen;
- (b) Ontoereikende sociale steun- en beschermingsregelingen om zelfstandig wonen in de maatschappij te waarborgen;
- (c) Ontoereikende juridische kaders en begrotingsallocaties voor persoonlijke assistentie en individuele ondersteuning;
- (d) Fysieke en regelgevende institutionalisering, ook van kinderen, en gedwongen behandeling in al haar vormen;
- (e) Gebrek aan deinstitutionaliseringstrategieën en -plannen en voortdurende investeringen in institutionele zorginstellingen;
- (f) Negatieve houdingen, stigmatisering en stereotypen die personen met een handicap beletten in de maatschappij te worden opgenomen en toegang te krijgen tot de beschikbare hulp;
- (g) Misvattingen over het recht op zelfstandig wonen in de maatschappij;
- (h) gebrek aan beschikbare, aanvaardbare, betaalbare, toegankelijke en aanpasbare diensten en voorzieningen, zoals vervoer, gezondheidszorg, scholen, openbare ruimten, huisvesting, theaters, bioscopen, goederen en diensten en openbare gebouwen;
- (i) Het ontbreken van adequate toezichtsmechanismen om te zorgen voor een passende uitvoering van artikel 19, met inbegrip van de deelname van representatieve organisaties van personen met een handicap;
- (j) Onvoldoende mainstreaming van handicaps in de algemene begrotingsallocaties;
- (k) Ongepaste decentralisatie, die leidt tot ongelijkheden tussen lokale overheden en ongelijke kansen om zelfstandig te leven binnen de maatschappij in een Staat die partij is.

II. Normatieve inhoud van artikel 19

A. Definities

16. In deze algemene toelichting gelden de volgende definities:

(a) **Zelfstandig wonen.** Zelfstandig wonen betekent dat personen met een handicap alle nodige middelen krijgen om hen in staat te stellen keuze en controle over hun leven uit te oefenen en alle beslissingen over hun leven te nemen. Persoonlijke autonomie en zelfbeschikking zijn van fundamenteel belang voor een zelfstandig bestaan, met inbegrip van toegang tot vervoer, informatie, communicatie en persoonlijke assistentie, woonplaats, dagelijkse routine, gewoonten, fatsoenlijk werk, persoonlijke relaties, kleding, voeding, hygiëne en gezondheidszorg, religieuze activiteiten, culturele activiteiten en seksuele en reproductieve rechten. Deze activiteiten houden verband met de ontwikkeling van iemands identiteit en persoonlijkheid: waar we wonen en met wie, wat we eten, of we graag uitslapen of 's avonds laat naar bed gaan, binnen of buiten zijn, een tafelkleed en kaarsen op tafel hebben, huisdieren hebben of naar muziek luisteren. Dergelijke handelingen en beslissingen vormen wie wij zijn. Zelfstandig wonen is een essentieel onderdeel van de autonomie en vrijheid van het individu en betekent niet noodzakelijkerwijs alleen wonen. Het mag ook niet uitsluitend worden geïnterpreteerd als het vermogen om zelf dagelijkse activiteiten uit te voeren. Het moet veeleer worden beschouwd als de vrijheid van keuze en controle, in overeenstemming met de eerbiediging van de inherente waardigheid en de persoonlijke autonomie zoals vastgelegd in artikel 3, onder a), van het Verdrag. Zelfstandigheid als een vorm van persoonlijke autonomie betekent dat de persoon met een

handicap niet de mogelijkheid wordt ontnomen om keuzes te maken en controle uit te oefenen over zijn persoonlijke levensstijl en dagelijkse activiteiten;

(b) **Opname in de samenleving.** Het recht om in de samenleving te worden opgenomen houdt verband met het beginsel van volledige en daadwerkelijke opnemings- en participatie in het maatschappelijk leven, zoals dat onder meer is neergelegd in artikel 3, onder c), van het Verdrag. Het omvat een volledig sociaal leven en toegang tot alle diensten die aan het publiek worden aangeboden en tot ondersteunende diensten die aan personen met een handicap worden aangeboden, zodat zij volledig kunnen worden opgenomen en deelnemen aan alle aspecten van het maatschappelijk leven. Deze diensten kunnen onder meer betrekking hebben op huisvesting, vervoer, winkelen, onderwijs, werkgelegenheid, recreatieve activiteiten en alle andere faciliteiten en diensten die aan het publiek worden aangeboden, met inbegrip van sociale media. Het recht omvat ook de toegang tot alle maatregelen en evenementen van het politieke en culturele leven in de maatschappij, zoals openbare bijeenkomsten, sportevenementen, culturele en religieuze feesten en elke andere activiteit waaraan de persoon met een handicap wenst deel te nemen;

(c) **Zelfstandige woonregelingen.** Zowel zelfstandig wonen als opname in de maatschappij hebben betrekking op het leven buiten allerlei residentiële instellingen. Het gaat niet "slechts" om het wonen in een bepaald gebouw of een bepaalde omgeving; het gaat er in de eerste plaats om dat persoonlijke keuze en autonomie niet verloren gaan als gevolg van het opleggen van bepaalde levens- en woonregelingen. Noch grootschalige instellingen met meer dan honderd bewoners, noch kleinere groepshuizen met vijf tot acht personen, noch zelfs individuele woningen kunnen zelfstandige woonregelingen worden genoemd als zij andere bepalende elementen van instellingen of institutionalisering hebben. Hoewel geïnstitutionaliseerde instellingen kunnen verschillen in omvang, naam en opzet, zijn er bepalende elementen, zoals het verplicht delen van assistenten met anderen en geen of beperkte invloed op van wie men hulp moet accepteren; isolatie en segregatie van het zelfstandig wonen binnen de maatschappij; gebrek aan controle over dagelijkse beslissingen; gebrek aan keuze bij wie men wil wonen; rigiditeit van de routine ongeacht de persoonlijke wil en voorkeuren; identieke activiteiten op dezelfde plaats voor een groep personen onder een bepaalde autoriteit; een paternalistische benadering in de dienstverlening; toezicht op woonregelingen; en gewoonlijk ook een onevenredig groot aantal personen met een handicap die in dezelfde omgeving wonen. Instellingen kunnen gehandicapten een zekere mate van keuze en controle bieden; deze keuzes blijven echter beperkt tot specifieke levensgebieden en veranderen niets aan het segregerende karakter van instellingen. Een beleid van deinstitutionalisering vereist daarom structurele hervormingen die verder gaan dan de sluiting van de instellingen. Grote of kleine groepshuizen zijn vooral gevaarlijk voor kinderen, voor wie de behoefte om bij een gezin op te groeien, niet te vervangen is. "Familie-achtige" instellingen blijven instellingen en zijn geen vervanging voor de zorg van een familie;

(d) **Persoonlijke assistentie.** Persoonlijke assistentie verwijst naar persoonsgerichte /"gebruiker"-geleide menselijke ondersteuning die beschikbaar is voor een persoon met een handicap en is een instrument voor zelfstandig leven. Hoewel de vormen van persoonlijke assistentie kunnen variëren, zijn er bepaalde elementen die deze onderscheiden van andere vormen van persoonlijke assistentie, namelijk:

(i) De financiering van persoonlijke assistentie moet worden verstrekt op basis van gepersonaliseerde criteria en rekening houden met de mensenrechtennormen voor fatsoenlijk werk. De financiering moet worden gecontroleerd door en toegewezen aan de persoon met een handicap, met het doel de vereiste assistentie te betalen. Dit is gebaseerd op een individuele beoordeling van de behoeften en op de individuele levensomstandigheden. Geïndividualiseerde diensten mogen niet leiden tot een lager budget en/of een hogere persoonlijke bijdrage;

(ii) De dienst moet worden gecontroleerd door de persoon met een handicap, hetgeen betekent dat hij of zij de dienst kan contracteren bij verschillende dienstverleners of als werkgever kan optreden. Personen met een handicap hebben de mogelijkheid hun eigen dienst te ontwerpen, d.w.z. de dienst te ontwerpen en te beslissen door wie, hoe, wanneer, waar en op welke wijze de dienst wordt verleend en de dienstverleners te instrueren en te sturen;

(iii) Persoonlijke assistentie is een één-op-éénrelatie. Persoonlijke assistenten moeten worden aangeworven, opgeleid en gecontroleerd door de persoon aan wie persoonlijke assistentie wordt verleend. Persoonlijke assistenten mogen niet worden "gedeeld" zonder de volledige en vrije toestemming van de persoon aan wie persoonlijke assistentie wordt verleend. Het delen van persoonlijke assistenten zal de zelfbepaalde en spontane deelname aan de maatschappij mogelijk beperken en belemmeren;

(iv) Zelfbeheer van de dienstverlening. Personen met een handicap die persoonlijke assistentie nodig hebben, kunnen vrijelijk hun mate van persoonlijke controle over de dienstverlening kiezen, afhankelijk van hun levensomstandigheden en voorkeuren. Zelfs indien de verantwoordelijkheden van "de werkgever" worden uitbesteed, blijft de persoon met een handicap altijd centraal staan in de beslissingen betreffende de assistentie, degene aan wie alle vragen moeten worden gericht en wiens individuele voorkeuren moeten worden gerespecteerd. De controle over persoonlijke assistentie kan worden uitgeoefend door middel van ondersteunde besluitvorming.

17. Aanbieders van ondersteunende diensten beschrijven hun diensten vaak ten onrechte met de termen "zelfstandig" of "gemeenschapsleven" en "persoonlijke assistentie", hoewel dergelijke diensten in de praktijk niet voldoen aan de eisen van artikel 19. Verplichte "pakketoplossingen" die onder meer de beschikbaarheid van een bepaalde dienst koppelen aan een andere, die verwachten dat twee of meer personen samenwonen of die alleen binnen speciale woonvoorzieningen kunnen worden verstrekt, zijn niet in overeenstemming met artikel 19. Het concept van persoonlijke assistentie waarbij de persoon met een handicap niet over volledige zelfbeschikking en zelfcontrole beschikt, moet als niet in overeenstemming met artikel 19 worden beschouwd. Personen met complexe communicatiebehoefte, waaronder personen die gebruik maken van informele communicatiemiddelen (d.w.z. communicatie via niet-representatieve middelen, waaronder gezichtsuitdrukking, lichaamshouding en vocalisatie), moeten passende ondersteuning krijgen die hen in staat stelt hun aanwijzingen, beslissingen, keuzes en/of voorkeuren te ontwikkelen en over te brengen, en deze te laten erkennen en respecteren.

B. Artikel 19, chapeau

18. Artikel 19 bevestigt het verbod op discriminatie en de erkenning van het gelijke recht van personen met een handicap om zelfstandig in de maatschappij te wonen. Opdat het recht om zelfstandig te wonen, met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen, en in de maatschappij te worden opgenomen, kan worden verwezenlijkt, moeten de Staten die partij zijn, doeltreffende en passende maatregelen nemen om het volledige genot van het recht en de volledige opname in en deelname van personen met een handicap aan de maatschappij te vergemakkelijken.

19. Het artikel heeft betrekking op twee begrippen, die alleen in de titel duidelijk worden genoemd: het recht op zelfstandig wonen en het recht om deel uit te maken van de maatschappij. Terwijl het recht op zelfstandig wonen verwijst naar een individuele dimensie, als een recht om zich te emanciperen zonder dat toegang en kansen worden ontzegd, houdt het recht om deel uit te maken van de maatschappij een sociale dimensie in, d.w.z. het positieve recht om een inclusieve omgeving te ontwikkelen. Het in artikel 19 vastgelegde recht omvat beide concepten.

20. In artikel 19 wordt uitdrukkelijk verwezen naar alle personen met een handicap. Noch het geheel of gedeeltelijk ontnemen van enige "mate" van rechtsbekwaamheid, noch het niveau van de vereiste ondersteuning kan worden ingeroepen om het recht op zelfstandigheid en zelfstandig wonen in de maatschappij van personen met een handicap, te ontzeggen of te beperken.

21. Wanneer wordt vastgesteld dat personen met een handicap een hoog niveau van persoonlijke dienstverlening nodig hebben, beschouwen de Staten die partij zijn, instellingen vaak als de enige oplossing, vooral wanneer persoonlijke dienstverlening "te duur" wordt geacht of wanneer de persoon met een handicap wordt geacht "niet in staat" te

zijn om buiten een institutionele setting te leven. Personen met een verstandelijke handicap, met name personen met complexe communicatiebehoeften, worden vaak geacht niet in staat te zijn buiten een institutionele setting te leven. Een dergelijke redenering is in strijd met artikel 19, dat het recht om zelfstandig te wonen en deel uit te maken van de maatschappij, uitbreidt tot alle personen met een handicap, ongeacht hun intellectuele vermogens, hun vermogen tot zelf functioneren of hun behoefte aan ondersteuning.

22. Alle gehandicapten moeten vrij kunnen kiezen om actief te zijn en deel uit te maken van culturen van hun eigen keuze, en zij moeten dezelfde mate van keuzevrijheid en controle over hun leven hebben als andere leden van de maatschappij. Zelfstandig wonen is niet verenigbaar met de bevordering van een "vooraf bepaalde" individuele levensstijl. Jongeren met een handicap mogen niet worden gedwongen te leven in instellingen die bedoeld zijn voor ouderen met een handicap en omgekeerd.

23. Personen met een handicap van alle geslachten zijn rechtheouders en genieten gelijke bescherming uit hoofde van artikel 19. Alle passende maatregelen moeten worden genomen om de volledige ontwikkeling, vooruitgang en emancipatie van vrouwen te waarborgen. Lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender-, queer- en interseksuele personen met een handicap moeten op grond van artikel 19 gelijke bescherming genieten en dus kunnen genieten van respect voor hun persoonlijke relaties. Voorts omvat het recht om zelfstandig te wonen en deel uit te maken van de maatschappij, de bescherming van personen met een handicap die behoren tot een leeftijdsgroep, een etnische groep, een geregistreerde kaste of een taal- en/of religieuze minderheid, alsmede van migranten, asielzoekers en vluchtelingen.

C. Art. 19 (a)

24. Kiezen en beslissen hoe, waar en met wie te wonen is de centrale gedachte van het recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen. Individuele keuze is dus niet beperkt tot de woonplaats, maar omvat alle aspecten van iemands levenswijze: de dagelijkse planning en routine, alsook de levenswijze en levensstijl van een persoon, die zowel de private als de publieke sfeer omvat, elke dag en op lange termijn.

25. Vaak kunnen personen met een handicap geen keuze maken omdat er een gebrek aan keuzemogelijkheden is. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer informele ondersteuning door de familie de enige optie is, wanneer ondersteuning buiten instellingen niet beschikbaar is, wanneer huisvesting ontoegankelijk is of geen ondersteuning wordt geboden in de maatschappij, en wanneer ondersteuning alleen wordt geboden binnen specifieke woonvormen zoals groepshuizen of instellingen.

26. Voorts is het mogelijk dat personen met een handicap hun individuele keuze niet kunnen uitoefenen wegens het ontbreken van toegankelijke informatie over de beschikbare keuzemogelijkheden en/of wegens wettelijke beperkingen die voortvloeien uit voorgedijwetten en soortgelijke rechtsnormen of besluiten waardoor personen met een handicap hun rechtsbekwaamheid niet kunnen uitoefenen. Zelfs als er geen formele wetten zijn, oefenen andere personen, zoals familie, verzorgers of lokale autoriteiten, soms controle uit en beperken zij de keuzes van een persoon door op te treden als vervangende besluitvormers.

27. Rechtspersoonlijkheid en wettelijke bevoegdheid zijn de grondslagen voor de verwezenlijking van zelfstandig wonen binnen de maatschappij voor personen met een handicap. Artikel 19 houdt daarom verband met de erkenning en uitoefening van rechtspersoonlijkheid en rechtsbekwaamheid zoals vastgelegd in artikel 12 van het Verdrag en nader toegelicht in de algemene commentaar nr. 1 (2014) van het Comité over gelijke erkenning voor de wet. Voorts houdt het verband met het absolute verbod op

vrijheidsberoving op grond van een handicap, zoals vastgelegd in artikel 14 en uitgewerkt in de respectieve richtsnoeren.⁴

D. Art. 19 (b)

28. Individuele ondersteunende diensten moeten worden beschouwd als een recht en niet als een vorm van medische, sociale of liefdadigheidszorg. Voor veel personen met een handicap is toegang tot een reeks geïndividualiseerde ondersteunende diensten een voorwaarde voor zelfstandig wonen in de maatschappij. Personen met een handicap hebben het recht diensten en dienstverleners te kiezen op basis van hun individuele behoeften en persoonlijke voorkeuren, en geïndividualiseerde ondersteuning moet flexibel genoeg zijn om zich aan te passen aan de behoeften van de "gebruikers" en niet andersom. Dit legt de Staten die partij zijn, de verplichting op ervoor te zorgen dat er voldoende gekwalificeerde specialisten zijn die praktische oplossingen kunnen vinden voor de belemmeringen voor het zelfstandig wonen in de maatschappij, overeenkomstig de eisen en voorkeuren van het individu.

29. Onder b) worden verschillende geïndividualiseerde diensten genoemd die onder de categorie ondersteunende diensten vallen. Zij blijven niet beperkt tot diensten binnenshuis, maar moeten ook kunnen worden uitgebreid tot werk, onderwijs en politieke en culturele participatie; ouderschap en het vermogen om familieleden en anderen te bereiken; deelname aan het politieke en culturele leven; iemands vrijetijdsinteresses en -activiteiten; en reizen en recreatie.

30. Hoewel geïndividualiseerde ondersteunende diensten in naam, type of aard kunnen verschillen naar gelang van de culturele, economische en geografische bijzonderheden van de Staat die partij is, moeten alle ondersteunende diensten erop gericht zijn het leven binnen de maatschappij te ondersteunen en isolatie en afzondering van anderen te voorkomen, en moeten zij daadwerkelijk voor dit doel geschikt zijn. Het is belangrijk dat het doel van deze ondersteunende diensten de verwezenlijking van volledige integratie in de maatschappij is. Daarom is elke institutionele vorm van ondersteunende diensten die de persoonlijke autonomie afzonderd en beperkt, niet toegestaan op grond van artikel 19 (b).

31. Het is ook van belang in gedachten te houden dat alle ondersteunende diensten moeten worden ontworpen en geleverd op een wijze die het algemene doel van de norm ondersteunt: volledige, geïndividualiseerde, zelfgekozen en effectieve inclusie en participatie, en zelfstandig wonen.

E. Art. 19 (c)

32. De in dit deel van het artikel genoemde diensten en faciliteiten zijn niet-handicapspecifieke ondersteunende diensten en faciliteiten voor het algemene publiek in de maatschappij. Zij omvatten een breed scala aan diensten, zoals huisvesting, openbare bibliotheken, ziekenhuizen, scholen, vervoer, winkels, markten, musea, internet, sociale media en soortgelijke faciliteiten en diensten. Deze moeten beschikbaar, universeel toegankelijk, aanvaardbaar en aanpasbaar zijn voor alle personen met een handicap binnen de maatschappij.

33. De toegankelijkheid van gemeenschapsvoorzieningen, goederen en diensten, alsmede de uitoefening van het recht op inclusief en toegankelijk werk, onderwijs en gezondheidszorg zijn essentiële voorwaarden voor de integratie en participatie van personen met een handicap in de maatschappij. Uit verschillende deïstitutionaliseringprogramma's is gebleken dat de sluiting van instellingen, ongeacht hun omvang en de herhuisvesting van de bewoners in de maatschappij, op zich niet voldoende is. Deze hervormingen moeten vergezeld gaan van uitgebreide programma's voor dienstverlening en ontwikkeling van de maatschappij, met inbegrip van

⁴ Richtsnoeren betreffende het recht op vrijheid en veiligheid van personen met een handicap (A/72/55, bijlage).

bewustmakingsprogramma's. Structurele hervormingen ter verbetering van de algemene toegankelijkheid binnen de maatschappij kunnen de vraag naar specifieke diensten voor gehandicapten doen afnemen.

34. Wat de materiële werkingssfeer betreft, heeft artikel 19 betrekking op de toegang tot veilige en passende huisvesting, individuele diensten en maatschappijvoorzieningen en -diensten. Toegang tot huisvesting betekent de mogelijkheid hebben om op voet van gelijkheid met anderen in de maatschappij te leven. Artikel 19 wordt niet naar behoren uitgevoerd indien woningen alleen worden aangeboden in speciaal daarvoor bestemde ruimten en zodanig zijn ingericht dat personen met een handicap in hetzelfde gebouw, complex of dezelfde wijk moeten wonen. Toegankelijke huisvesting voor personen met een handicap, ongeacht of zij alleen of als deel van een gezin wonen, moet in voldoende mate beschikbaar zijn, in alle gebieden van de maatschappij, zodat personen met een handicap het recht en de mogelijkheid hebben om te kiezen. Daartoe moeten nieuwe woningen zonder drempels worden gebouwd en bestaande woningen zonder drempels worden aangepast. Bovendien moeten woningen betaalbaar zijn voor personen met een handicap.

35. Ondersteunende diensten moeten binnen een veilig fysiek en geografisch bereik beschikbaar zijn voor alle gehandicapten die in stedelijke of plattelandsgebieden wonen. Ze moeten betaalbaar zijn, rekening houdend met personen met een laag inkomen. Ze moeten ook aanvaardbaar zijn, wat betekent dat ze standaardkwaliteitsniveaus moeten respecteren en gender-, leeftijds- en cultuurgevoelig moeten zijn.

36. Individuele ondersteunende diensten die geen ruimte laten voor persoonlijke keuze en zelfcontrole zijn niet geschikt om zelfstandig in de maatschappij te wonen. Ondersteunende diensten die als gecombineerde woon- en ondersteunende diensten (geleverd als een gecombineerd "pakket") worden geleverd, worden vaak aangeboden aan personen met een handicap onder het mom van kostenefficiëntie. Hoewel deze premisse zelf economisch kan worden weerlegd, mogen aspecten van kostenefficiëntie niet zwaarder wegen dan de kern van het betrokken mensenrecht. Personen met een handicap mogen niet verplicht worden persoonlijke assistentie en assistenten te delen; dit mag alleen gebeuren met hun volledige en vrije instemming. De mogelijkheid om te kiezen is een van de drie sleutelementen van het recht om zelfstandig in de maatschappij te wonen.

37. Het recht op gelijke ondersteunende diensten komt overeen met de plicht om de deelname en de betrokkenheid van personen met een handicap bij processen in verband met faciliteiten en diensten in de maatschappij te waarborgen, door ervoor te zorgen dat deze beantwoorden aan specifieke behoeften, gender- en leeftijdsbewust zijn en beschikbaar zijn om de spontane deelname van personen met een handicap binnen de gemeenschap mogelijk te maken. Voor kinderen houdt de kern van het recht om zelfstandig te wonen en deel uit te maken van de maatschappij, het recht in om in een gezin op te groeien.

F. Kernelementen

38. Het Comité vindt het belangrijk kernelementen van artikel 19 vast te stellen om ervoor te zorgen dat de verwezenlijking van een gestandaardiseerd minimum ondersteuningsniveau dat voldoende is om de uitoefening van het recht op zelfstandig wonen en op opnemingsmogelijkheid in de maatschappij mogelijk te maken, door elke Staat die partij is, wordt uitgevoerd. De Staten die partij zijn, moeten ervoor zorgen dat de kernelementen van artikel 19 altijd worden geëerbiedigd, met name in tijden van financiële of economische crisis. Deze kernelementen zijn:

(a) Overeenkomstig algemene commentaar nr. 1 van het Comité het recht op rechtsbekwaamheid te waarborgen voor alle personen met een handicap, ongeacht hun handicap, om te beslissen waar, met wie en hoe zij willen leven;

(b) Non-discriminatie waarborgen bij de toegang tot huisvesting, met inbegrip van de elementen inkomen en toegankelijkheid, en verplichte bouwvoorschriften aannemen die het mogelijk maken nieuwe en gerenoveerde woningen toegankelijk te maken;

(c) Een concreet actieplan ontwikkelen voor zelfstandig wonen voor personen met een handicap binnen de maatschappij, met inbegrip van het nemen van stappen ter

bevordering van formele ondersteuning voor zelfstandig wonen binnen de maatschappij, zodat informele ondersteuning door bijvoorbeeld gezinnen niet de enige optie is;

(d) Ontwikkelen, uitvoeren, controleren en bestraffen van niet-naleving van wetgeving, plannen en richtsnoeren inzake toegankelijkheidseisen voor mainstream-basisdiensten om maatschappelijke gelijkheid te bewerkstelligen, met inbegrip van deelname van personen met een handicap aan sociale media, en zorgen voor voldoende deskundigheid op het gebied van informatie- en communicatietechnologieën om ervoor te zorgen dat die technologieën worden ontwikkeld, onder meer op basis van universeel ontwerp, en worden beschermd;

(e) Een concreet actieplan ontwikkelen en stappen ondernemen voor de ontwikkeling en uitvoering van basis-, gepersonaliseerde, niet-gemeenschappelijke en op rechten gebaseerde ondersteunende diensten voor gehandicapten en andere vormen van dienstverlening;

(f) Ervoor zorgen dat de inhoud van artikel 19 niet wordt teruggedrongen, tenzij dergelijke maatregelen naar behoren zijn gemotiveerd en in overeenstemming zijn met het internationale recht;

(g) Consistente kwantitatieve en kwalitatieve gegevens verzamelen over personen met een handicap, met inbegrip van degenen die nog in instellingen wonen;

(h) Alle beschikbare middelen, inclusief regionale middelen en middelen voor ontwikkelingssamenwerking, aanwenden om inclusieve en toegankelijke diensten voor zelfstandig wonen te ontwikkelen.

III. Verplichtingen van de Staten die partij zijn

39. De verplichtingen van de Staten die partij zijn, moeten de aard van de mensenrechten weerspiegelen als hetzij absoluut en onmiddellijk toepasbaar (burgerlijke en politieke rechten), hetzij geleidelijk toepasbaar (economische, sociale en culturele rechten). Artikel 19 (a), het recht zijn verblijfplaats te kiezen en waar, hoe en met wie te leven, is onmiddellijk van toepassing aangezien het een burgerlijk en politiek recht is. Artikel 19 (b), het recht op toegang tot geïndividualiseerde, geëvalueerde ondersteunende diensten, is een economisch, sociaal en cultureel recht. Artikel 19 (c), het recht op toegang tot dienstenvoorzieningen, is een economisch, sociaal en cultureel recht, aangezien veel gangbare diensten, zoals toegankelijke informatie- en communicatietechnologieën, websites, sociale media, bioscopen, openbare parken, theaters en sportvoorzieningen, zowel sociale als culturele doeleinden dienen. Geleidelijke verwezenlijking houdt de onmiddellijke verplichting in om concrete strategieën, actieplannen en middelen te ontwerpen en aan te nemen om ondersteunende diensten te ontwikkelen en bestaande en nieuwe algemene diensten inclusief te maken voor personen met een handicap.

40. De verplichting tot eerbiediging heeft niet alleen een negatief aspect; het positieve aspect ervan vereist dat de Staten die partij zijn, alle nodige maatregelen nemen om te waarborgen dat de in artikel 19 neergelegde rechten niet worden geschonden door de staat of door particuliere lichamen.

41. Met het oog op de geleidelijke verwezenlijking van economische, sociale en culturele rechten moeten de Staten die partij zijn, zoveel mogelijk van hun beschikbare middelen gebruik maken.⁵ Deze stappen moeten onmiddellijk of binnen een redelijk korte termijn worden ondernomen. Die stappen moeten weloverwogen, concreet en doelgericht zijn en gebruik maken van alle passende middelen.⁶ De systematische verwezenlijking van het recht op zelfstandig wonen in de maatschappij vereist structurele veranderingen. Dit geldt met name voor deïstitutionalisering in al haar vormen.

⁵ Zie artikel 2, par. 1, van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten en artikel 4, par. 2, van het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap.

⁶ Zie Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, algemene commentaar nr. 3, par. 2.

42. De Staten die partij zijn, hebben de onmiddellijke verplichting om, in nauw en respectvol overleg met representatieve organisaties van gehandicapten, strategische plannen te maken met een adequaat tijdschema en voldoende middelen om alle geïnstitutionaliseerde instellingen te vervangen door ondersteunende diensten voor zelfstandig wonen. De beoordelingsmarge van de Staten die partij zijn, houdt verband met de programmatische uitvoering, maar niet met de kwestie van de vervanging. De Staten die partij zijn, dienen overgangsplannen te ontwikkelen in rechtstreeks overleg met gehandicapten, via hun representatieve organisaties, teneinde volledige opnemings van gehandicapten in de maatschappij te waarborgen.

43. Wanneer een Staat die partij is, retrogressieve maatregelen met betrekking tot artikel 19 wil invoeren, bijvoorbeeld als reactie op een economische of financiële crisis, is de staat verplicht aan te tonen dat die maatregelen tijdelijk, noodzakelijk en niet-discriminerend zijn en dat ze zijn kernverplichtingen eerbiedigen.⁷

44. De plicht tot geleidelijke verwezenlijking houdt ook een vermoeden in tegen retrogressieve maatregelen in het genot van economische, sociale en culturele rechten. Dergelijke maatregelen ontnemen personen met een handicap het volledige genot van het recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen. Bijgevolg vormen retrogressieve maatregelen een schending van artikel 19.

45. Het is de Staten die partij zijn, verboden retrogressieve maatregelen te nemen met betrekking tot de minimale kernverplichtingen van het recht op zelfstandig wonen binnen de maatschappij zoals opgesomd in deze algemene commentaar.

46. De Staten die partij zijn, hebben de onmiddellijke verplichting discriminatie van personen of groepen van personen met een handicap uit te bannen en hun gelijke recht op zelfstandig wonen en participatie in de maatschappij te waarborgen. Dit vereist dat de Staten die partij zijn, beleid, wetten en praktijken intrekken of hervormen die personen met een handicap verhinderen om bijvoorbeeld hun woonplaats te kiezen, betaalbare en toegankelijke huisvesting te verkrijgen, een woning te huren of toegang te krijgen tot de algemene voorzieningen en diensten die hun zelfstandigheid vereist. De plicht om in redelijke aanpassingen te voorzien (art. 5 (3)) is evenmin onderworpen aan geleidelijke realisatie.

A. Verplichting tot eerbiediging

47. De verplichting tot eerbiediging vereist dat de Staten die partij zijn, zich onthouden van directe of indirecte inmenging in de individuele uitoefening van het recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen, of deze op enigerlei wijze beperken. De Staten die partij zijn, mogen niemand de toegang tot zelfstandig wonen in de maatschappij beperken of ontzeggen, onder meer door wetten die direct of indirect de mogelijkheden van personen met een handicap beperken om hun woonplaats te kiezen of waar, hoe en met wie zij wonen, of hun autonomie. De Staten die partij zijn, moeten wetten hervormen die de uitoefening van de in artikel 19 vastgelegde rechten belemmeren.

48. De verplichting vereist ook dat de Staten die partij zijn, wetten, beleidslijnen en structuren intrekken en niet invoeren die belemmeringen voor de toegang tot ondersteunende diensten en tot algemene voorzieningen en diensten in stand houden en creëren. Het houdt ook de verplichting in om alle personen die tegen hun wil zijn opgesloten in instellingen voor geestelijke gezondheidszorg of andere vormen van vrijheidsberoving die specifiek zijn voor gehandicapten, vrij te laten. Deze verplichting omvat voorts het verbod op alle vormen van voogdij en de verplichting om vervangende besluitvormingsregelingen te vervangen door ondersteunde besluitvormingsalternatieven.

⁷ Brief van 16 mei 2012 van de voorzitter van het Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten aan de Staten die partij zijn, bij het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, beschikbaar op http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCESCR%2fSUS%2f6395&Lang=en.

49. Om de rechten van personen met een handicap uit hoofde van artikel 19 te eerbiedigen, moeten de Staten die partij zijn, de institutionalisering geleidelijk afschaffen. De Staten die partij zijn, mogen geen nieuwe inrichtingen bouwen, noch oude inrichtingen renoveren, afgezien van de meest dringende maatregelen die nodig zijn om de fysieke veiligheid van de bewoners te waarborgen. Instellingen mogen niet worden uitgebreid, er mogen geen nieuwe bewoners bijkomen wanneer anderen vertrekken en er mogen geen "satelliet"-woonvormen worden opgericht die zich van de instellingen afsplitsen, d.w.z. woonvormen die er uitzien als individuele woonvormen (appartementen of eengezinswoningen) maar die rond instellingen draaien.

B. Verplichting tot bescherming

50. De verplichting tot bescherming vereist dat de Staten die partij zijn, maatregelen nemen om te voorkomen dat familieleden en derden direct of indirect ingrijpen in het genot van het recht om zelfstandig binnen de maatschappij te leven. De plicht tot bescherming vereist dat de Staten die partij zijn, wetten en beleid invoeren en uitvoeren die gedrag van familieleden en derden, dienstverleners, landeigenaren of verstrekkers van algemene diensten verbieden dat het volledige genot van het recht om in de maatschappij te worden opgenomen en zelfstandig te leven, ondermijnt.

51. De Staten die partij zijn, dienen ervoor te zorgen dat openbare of particuliere middelen niet worden besteed aan het onderhouden, renoveren, oprichten of creëren van enige vorm van instelling of institutionalisering. Voorts moeten de Staten die partij zijn, ervoor zorgen dat er geen particuliere instellingen worden opgericht onder het mom van "gemeenschapsleven".

52. Ondersteuning moet altijd gebaseerd zijn op individuele behoeften, niet op de belangen van de dienstverlener. De Staten die partij zijn, dienen mechanismen in te stellen voor het controleren van dienstverleners, maatregelen te nemen die personen met een handicap beschermen tegen wegstoppen in het gezin of isoleren in instellingen en kinderen beschermen tegen verlaten of institutionalisering op grond van hun handicap, en passende mechanismen in te stellen voor het opsporen van situaties van geweld tegen personen met een handicap door derden. De Staten die partij zijn, moeten ook verbieden dat directeuren en/of managers van tehuizen voogden van bewoners worden.

53. De plicht tot bescherming omvat ook het verbod op discriminerende praktijken zoals de uitsluiting van personen of groepen van bepaalde diensten. De Staten die partij zijn, dienen derden te verbieden en te voorkomen dat zij praktische of procedurele belemmeringen opwerpen voor zelfstandig wonen en opnemings in de maatschappij, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat de verleende diensten in overeenstemming zijn met het zelfstandig wonen in de maatschappij en dat personen met een handicap niet de mogelijkheid wordt ontzegd om te huren of worden benadeeld op de woningmarkt. Algemene gemeenschapsdiensten die openstaan voor het publiek, zoals bibliotheken, zwembaden, openbare parken/ruimten, winkels, postkantoren en bioscopen, moeten toegankelijk zijn voor en inspelen op de behoeften van personen met een handicap, zoals vastgelegd in algemene commentaar nr. 2 (2014) van het Comité over toegankelijkheid.

C. Verplichting tot nakoming

54. De verplichting tot nakoming houdt in dat de Staten passende wetgevende, bestuurlijke, budgettaire, juridische, programmatische, promotionele en andere maatregelen moeten bevorderen, vergemakkelijken en verstrekken om de volledige verwezenlijking van het in het Verdrag vastgelegde recht op zelfstandig wonen en op opnemings in de maatschappij te waarborgen. De verplichting tot nakoming vereist ook dat de Staten die partij zijn, maatregelen nemen om praktische belemmeringen voor de volledige verwezenlijking van het recht op zelfstandig wonen en op opnemings in de maatschappij weg te nemen, zoals ontoegankelijke huisvesting, beperkte toegang tot ondersteunende diensten voor gehandicapten, ontoegankelijke faciliteiten, goederen en diensten in de gemeenschap en vooroordelen tegen personen met een handicap.

55. De Staten die partij zijn, dienen familieleden in staat te stellen hun familieleden met een handicap te ondersteunen bij de verwezenlijking van hun recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen.

56. Bij de uitvoering van wetgeving, beleid en programma's dienen de Staten die partij zijn, nauw overleg te plegen en een breed scala van personen met een handicap via hun representatieve organisaties actief te betrekken bij alle aspecten betreffende het zelfstandig wonen in de maatschappij, met name bij het ontwikkelen van ondersteunende diensten en het investeren van middelen in ondersteunende diensten binnen de maatschappij.

57. De Staten die partij zijn, moeten een strategie en een concreet actieplan voor deïstitutionalisering aannemen. Dit moet de verplichting inhouden structurele hervormingen door te voeren, de toegankelijkheid voor gehandicapten binnen de maatschappij te verbeteren en alle personen in de samenleving bewust te maken van de integratie van gehandicapten binnen de maatschappij.

58. Deïstitutionalisering vereist ook een systeemverandering, die de sluiting van instellingen en de afschaffing van institutionele regelgeving als onderdeel van een alomvattende strategie omvat, samen met de invoering van een reeks geïndividualiseerde ondersteunende diensten, waaronder geïndividualiseerde overgangsplannen met budgetten en tijdschema's, alsmede inclusieve ondersteunende diensten. Daarom is een gecoördineerde, regeringsoverschrijdende aanpak vereist die zorgt voor hervormingen, begrotingen en passende mentaliteitsveranderingen op alle overheidsniveaus en -sectoren, met inbegrip van de lokale autoriteiten.

59. Programma's en rechten ter ondersteuning van zelfstandig wonen in de maatschappij moeten de kosten in verband met handicaps dekken. Voorts is de beschikbaarheid van een voldoende aantal toegankelijke en betaalbare woningen cruciaal voor de deïstitutionalisering, met inbegrip van huisvesting voor gezinnen. Het is ook belangrijk dat de toegang tot huisvesting niet afhankelijk wordt gemaakt van eisen die de autonomie en zelfstandigheid van personen met een handicap beperken. Gebouwen en ruimten die toegankelijk zijn voor het publiek en alle vormen van vervoer moeten zodanig worden ontworpen dat aan de behoeften van alle personen met een handicap wordt voldaan. De Staten die partij zijn, moeten weloverwogen en onmiddellijk maatregelen nemen om de middelen te herbestemmen voor de verwezenlijking van het recht van personen met een handicap om zelfstandig in de maatschappij te leven.

60. Diensten ter ondersteuning van gehandicapten moeten beschikbaar, toegankelijk, betaalbaar, aanvaardbaar en aanpasbaar zijn voor alle personen met een handicap en rekening houden met verschillende levensomstandigheden, zoals het individuele inkomen of het gezinsinkomen, en individuele omstandigheden, zoals geslacht, leeftijd, nationale of etnische afkomst en taalkundige, religieuze, seksuele en/of genderidentiteit. Het mensenrechtenmodel van handicap staat niet toe dat personen met een handicap om welke reden dan ook worden uitgesloten, met inbegrip van het soort en de omvang van de vereiste ondersteunende diensten. Ondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie, mogen niet met anderen worden gedeeld, tenzij dit gebeurt op basis van een beslissing die gebaseerd is op vrije en geïnformeerde toestemming.

61. De Staten die partij zijn, nemen de volgende elementen op in de criteria voor toegang tot assistentie: de beoordeling dient gebaseerd te zijn op een mensenrechtenbenadering van handicap; gericht te zijn op de behoeften van de persoon die voortvloeien uit belemmeringen in de maatschappij in plaats van uit de beperking; rekening te houden met de wil en voorkeuren van een persoon en deze te volgen; en de volledige betrokkenheid van personen met een handicap bij het besluitvormingsproces te waarborgen.

62. Geldoverdrachten zoals uitkeringen voor gehandicapten zijn een van de vormen waarin de Staten die partij zijn, steun verlenen aan personen met een handicap in overeenstemming met de artikelen 19 en 28 van het Verdrag. Dergelijke geldoverdrachten houden vaak rekening met uitgaven in verband met handicaps en vergemakkelijken de volledige integratie van personen met een handicap in de maatschappij. Geldoverdrachten pakken ook situaties van armoede en extreme armoede aan waarmee personen met een handicap kunnen worden geconfronteerd. De Staten die partij zijn, mogen de ontberingen van personen met een handicap niet vergroten door hun inkomen te verlagen in tijden van

economische of financiële crisis of door bezuinigingsmaatregelen die niet stroken met de in par. 38 genoemde mensenrechtennormen.

63. De steun voor personen met een handicap moet worden beoordeeld aan de hand van een gepersonaliseerde aanpak en worden afgestemd op de specifieke activiteiten en feitelijke belemmeringen voor integratie in de maatschappij waarmee personen met een handicap worden geconfronteerd. In de beoordeling moet worden erkend dat personen met een handicap toegang nodig hebben om deel te nemen aan activiteiten die in de tijd variëren. De Staten die partij zijn, dienen ervoor te zorgen dat bij het personaliseren van de steun, met inbegrip van geldoverdrachten/persoonlijke budgetten, rekening wordt gehouden met de uitdagingen waarmee personen met een handicap worden geconfronteerd wanneer zij in plattelands- en/of stedelijke gebieden wonen, en dat deze uitdagingen worden aangepakt.

64. De Staten die partij zijn, dienen tijdige, actuele en nauwkeurige informatie te verstrekken en te verspreiden die van essentieel belang is voor een geïnformeerde besluitvorming over keuzes voor zelfstandig wonen en ondersteunende diensten in de maatschappij. Dit moet gebeuren in toegankelijke formaten, waaronder braille, gebarentaal, tactiele en Easy Read-formaten en alternatieve en augmentatieve communicatiemiddelen.

65. De Staten dienen ervoor te zorgen dat personeel dat werkzaam is of gaat werken in diensten met betrekking tot gehandicapten, met inbegrip van dienstpersoneel, besluitvormers en ambtenaren die toezicht houden op diensten voor gehandicapten, adequaat worden opgeleid in het zelfstandig wonen in de maatschappij, zowel in theorie als in de praktijk. De Staten dienen tevens, in overeenstemming met artikel 19, criteria vast te stellen voor entiteiten die toestemming vragen voor het verlenen van sociale steun aan gehandicapten om in de maatschappij te leven en te beoordelen hoe zij hun taken vervullen. De Staten die partij zijn, dienen er ook voor te zorgen dat de internationale samenwerking overeenkomstig artikel 32 van het Verdrag en de daardoor verrichte investeringen en projecten niet bijdragen tot het bestendigen van belemmeringen voor zelfstandig wonen binnen de maatschappij, maar juist belemmeringen wegnemen en de uitvoering van het recht op zelfstandig wonen en op opnemings in de maatschappij ondersteunen. Na een rampsituatie is het belangrijk dat er geen nieuwe barrières worden opgeworpen, als onderdeel van de uitvoering van artikel 11 van het Verdrag.

66. De Staten die partij zijn, moeten toegang tot de rechter waarborgen en rechtsassistentie en passend juridisch advies, rechtsmiddelen en ondersteuning bieden, onder meer door middel van redelijke en procedurele aanpassingen, aan personen met een handicap die hun recht op zelfstandig wonen in de maatschappij trachten af te dwingen.

67. De Staten die partij zijn, moeten passende ondersteunende diensten verlenen aan mantelzorgers, zodat zij op hun beurt hun kind of familielid kunnen helpen om zelfstandig in de maatschappij te wonen. Deze steun moet respijtzorg, kinderopvang en andere ondersteunende opvoedingsdiensten omvatten. Financiële steun is ook van cruciaal belang voor mantelzorgers, die vaak in extreme armoede leven en geen toegang hebben tot de arbeidsmarkt. De Staten die partij zijn, moeten ook sociale steun verlenen aan gezinnen en de ontwikkeling van adviesdiensten, steungroepen en andere adequate steunmogelijkheden bevorderen.

68. De Staten die partij zijn, moeten regelmatig enquêtes en andere vormen van analyse uitvoeren die gegevens opleveren over de fysieke, communicatie-, milieu-, infrastructurele en attitudinale belemmeringen die personen met een handicap ondervinden en de vereisten voor het zelfstandig wonen in de maatschappij.

IV. Verband met andere bepalingen van het Verdrag

69. Het recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen, houdt verband met het genot van andere mensenrechten waarin het Verdrag voorziet. Tegelijkertijd is het meer dan de som van die rechten, aangezien het bevestigt dat alle rechten moeten worden uitgeoefend en genoten in de maatschappij waarin een persoon verkiest te wonen en waarin alleen de vrije en volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid kan worden verwezenlijkt.

70. Overleg met en actieve betrokkenheid van personen met een handicap, via hun representatieve organisaties (art. 4 (3)), is van cruciaal belang voor de aanneming van alle plannen en strategieën en voor de follow-up en het toezicht bij de uitvoering van het recht op zelfstandig wonen in de maatschappij. De besluitvormers op alle niveaus moeten het volledige scala van personen met een handicap actief betrekken en raadplegen, met inbegrip van organisaties van vrouwen met een handicap, oudere personen met een handicap, kinderen met een handicap, personen met psychosociale handicaps en personen met een verstandelijke handicap.

71. Non-discriminatie (art. 5), in termen van zelfstandig wonen en opgenomen worden in de maatschappij, is belangrijk voor de toegang tot en het ontvangen van ondersteunende diensten. De Staten die partij zijn, moeten de criteria en procedures voor toegang tot ondersteunende diensten op niet-discriminerende wijze vaststellen, objectief en gericht op de behoeften van de persoon in plaats van op de handicap, volgens een aanpak die strookt met de mensenrechten. Het opzetten van specifieke diensten voor gehandicapten in de bijzondere omstandigheden van de gehandicapten en in overeenstemming met hun behoeften, zoals diensten voor kinderen, studenten, werknemers en oudere gehandicapten, mag niet worden aangemerkt als een discriminerende schending van het Verdrag, maar als een rechtvaardige en wettelijk beschikbare positieve actie. Personen met een handicap die worden geconfronteerd met discriminatie in verband met artikel 19 moeten kunnen beschikken over doeltreffende en betaalbare rechtsmiddelen.

72. Vaak zijn vrouwen en meisjes met een handicap (art. 6) meer uitgesloten en geïsoleerd, en worden ze geconfronteerd met meer beperkingen wat betreft hun woonplaats en hun leefomstandigheden als gevolg van paternalistische stereotypen en patriarchale sociale patronen die vrouwen in de samenleving discrimineren. Vrouwen en meisjes met een handicap worden ook geconfronteerd met gendergerelateerde, meervoudige en intersectionele discriminatie, een groter risico op institutionalisering en geweld, waaronder seksueel geweld, misbruik en intimidatie.⁸ De Staten die partij zijn, moeten voorzien in betaalbare of gratis rechtsmiddelen en ondersteunende diensten voor slachtoffers van geweld en misbruik. Vrouwen met een handicap die te maken hebben met huiselijk geweld zijn vaak economisch, fysiek of emotioneel meer afhankelijk van hun misbruikers, die vaak optreden als verzorgers, een situatie die vrouwen met een handicap ervan weerhoudt misbruikrelaties te verlaten en tot verdere sociale isolatie leidt. Daarom moet bij de uitvoering van het recht om zelfstandig te leven en in de maatschappij te worden opgenomen, bijzondere aandacht worden besteed aan gendergelijkheid, de uitbanning van discriminatie op grond van geslacht en patriarchale sociale patronen.

73. Culturele normen en waarden kunnen de keuzes en de zeggenschap van vrouwen en meisjes met een handicap over hun leefregelingen ongunstig beïnvloeden, hun autonomie beperken, hen verplichten in bepaalde leefregelingen te leven, van hen eisen dat zij hun eigen behoeften onderdrukken en in plaats daarvan die van anderen dienen en bepaalde rollen binnen het gezin op zich nemen.⁹ De Staten die partij zijn, moeten maatregelen nemen om discriminatie en belemmeringen voor vrouwen bij de toegang tot sociale diensten en ondersteuning aan te pakken, en ervoor zorgen dat in de verschillende beleidsmaatregelen, programma's en strategieën betreffende de toegang tot sociale diensten en ondersteuning, naar behoren rekening wordt gehouden met de gelijkheid van vrouwen en mannen.

74. De Staten die partij zijn, dienen tevens te waarborgen dat maatregelen gericht op ontwikkeling, positieverbetering en autonomie van vrouwen en meisjes met een handicap (art. 6 (2) ongelijkheden tussen mannen en vrouwen bij de toegang tot steun en sociale bescherming aanpakken. De Staten die partij zijn, dienen adequate maatregelen te nemen ter bevordering van het evenwicht tussen werk en privéleven (middelen, tijd, diensten) die vrouwen met een handicap ondersteunen bij het (her)betreden van de open arbeidsmarkt en die gelijke rechten en verantwoordelijkheden van vrouwen en mannen bij de uitoefening

⁸ Zie Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap, algemene commentaar nr. 3 (2016) over vrouwen en meisjes met een handicap.

⁹ Ibid., par. 8, 18, 29 en 55.

van ouderlijke verantwoordelijkheden waarborgen.¹⁰ Het is ook de verantwoordelijkheid van de Staten die partij zijn, ervoor te zorgen dat opvanghuizen voor slachtoffers van gendergerelateerd geweld volledig toegankelijk zijn voor vrouwen en meisjes met een handicap.

75. Het bestaan van adequate en leeftijdsafhankelijke ondersteunende diensten voor meisjes en jongens met een handicap is van vitaal belang voor het gelijke genot van hun mensenrechten (art. 7). Het is van cruciaal belang de zich ontwikkelende capaciteiten van kinderen met een handicap te respecteren en hen te steunen bij het nemen van beslissingen die gevolgen voor hen hebben. Het is ook belangrijk steun, informatie en begeleiding te bieden aan gezinnen (art. 23) om institutionalisering van kinderen met een handicap te voorkomen en een inclusief adoptiebeleid te voeren om kinderen met een handicap gelijke kansen te bieden.

76. Als het gaat om sociale interacties en relaties met leeftijdsgenoten, kunnen tieners de voorkeur geven aan persoonlijke hulp of professionele gebarentolken boven informele steun van familieleden. De Staten die partij zijn, dienen innovatieve vormen van ondersteuning en toegankelijke diensten voor kinderen en adolescenten met een handicap op te zetten via persoonlijk contact of via hun organisaties. Kinderen met een handicap kunnen steun nodig hebben om in de maatschappij samen met andere kinderen van hun leeftijd aan sport of activiteiten te doen. Adolescenten met een handicap moeten in staat worden gesteld tijd te besteden en deel te nemen aan vrijetijdsactiviteiten met hun leeftijdsgenoten. De Staten die partij zijn, moeten voorzien in hulpmiddelen en technologieën die de integratie van adolescenten met een handicap in hun netwerk van leeftijdsgenoten kunnen vergemakkelijken. Voorts zijn diensten die de overgang van jongeren naar volwassenheid vergemakkelijken, waaronder steun bij het verlaten van het ouderlijk huis, het starten van een baan en het voortzetten van hoger onderwijs, van cruciaal belang voor de ondersteuning van zelfstandig wonen.

77. Bevordering van bewustwording 8) is essentieel voor het creëren van open, faciliterende en inclusieve maatschappijen, aangezien artikel 19 uiteindelijk gaat over het transformeren van maatschappijen. Stereotypen, validisme en misvattingen die personen met een handicap verhinderen zelfstandig te wonen, moeten worden uitgebannen en een positief beeld van hen en hun bijdrage aan de samenleving moet worden bevorderd. Er moet worden gezorgd voor bewustmaking van autoriteiten, ambtenaren, beroepsbeoefenaren, de media, het grote publiek en personen met een handicap en hun gezinnen. Alle bewustwordingsbevorderende activiteiten moeten worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met personen met een handicap via hun representatieve organisaties.

78. De in artikel 19 bedoelde rechten zijn gekoppeld aan de verplichtingen van de Staten die partij zijn, op het gebied van toegankelijkheid (art. 9) omdat de algemene toegankelijkheid van de gehele gebouwde omgeving, vervoer, informatie en communicatie en aanverwante faciliteiten en diensten die in een maatschappij voor het publiek toegankelijk zijn, een voorwaarde is om zelfstandig in de maatschappij te kunnen wonen. Artikel 9 vereist het opsporen en wegnemen van belemmeringen in voor het publiek toegankelijke gebouwen, zoals de herziening van bouw- en stedenbouwkundige voorschriften, de opneming van normen voor universeel ontwerp in diverse sectoren en de vaststelling van toegankelijkheidsnormen voor woningen.

79. De Staten die partij zijn, moeten bij voorbaat rekening houden met de verplichting om bij alle activiteiten inzake rampenrisicobeheersing ondersteunende diensten te verlenen aan personen met een handicap (art. 11) en ervoor zorgen dat zij niet achterblijven of worden vergeten. Het is ook belangrijk dat barrières niet opnieuw worden opgebouwd na gewapende conflicten, humanitaire noodsituaties of natuurrampen. Wederopbouwprocessen moeten zorgen voor volledige toegankelijkheid voor het zelfstandig wonen in de maatschappij van gehandicapten.

¹⁰ Zie Comité inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, algemene aanbeveling nr. 21 (1994) betreffende de Gelijkheid binnen het huwelijk en familiebetrekkingen.

80. Gelijkheid voor de wet (art. 12) waarborgt dat alle personen met een handicap het recht hebben om hun volledige rechtsbekwaamheid uit te oefenen en derhalve het gelijke recht hebben om keuze en controle over hun eigen leven uit te oefenen door te kiezen waar, met wie en hoe zij willen leven en om steun te ontvangen in overeenstemming met hun wil en voorkeuren. Om de overgang naar ondersteunde besluitvorming volledig te realiseren en de in artikel 12 vastgelegde rechten uit te voeren, is het absoluut noodzakelijk dat personen met een handicap de kans krijgen hun wensen en voorkeuren te ontwikkelen en tot uitdrukking te brengen, zodat zij hun rechtsbekwaamheid op voet van gelijkheid met anderen kunnen uitoefenen. Daarvoor moeten ze deel uitmaken van de maatschappij. Voorts moet steun bij de uitoefening van de rechtsbekwaamheid worden verleend via een op de maatschappij gebaseerde aanpak die de wensen en voorkeuren van personen met een handicap eerbiedigt.

81. Toegang tot de rechter, zoals vastgelegd in artikel 13, is van fundamenteel belang om het recht op een zelfstandig leven in de maatschappij ten volle te kunnen genieten. De Staten die partij zijn, moeten ervoor zorgen dat alle personen met een handicap rechtsbekwaam zijn en in rechte kunnen optreden. Voorts moeten de Staten die partij zijn, ervoor zorgen dat tegen alle beslissingen betreffende het zelfstandig wonen in de maatschappij beroep kan worden aangetekend. Steun om zelfstandig in de maatschappij te kunnen wonen is afdwingbaar als recht en aanspraak. Om gelijke en effectieve toegang tot de rechter te waarborgen, zijn substantiële rechten op rechtsassistentie, ondersteuning en procedurele en aan de leeftijd aangepaste aanpassingen essentieel.

82. Onvrijwillige opname in een instelling op grond van een handicap of daarmee verband houdende omstandigheden, zoals veronderstelde "gevaarlijkheid" of andere factoren, zoals het Comité in zijn richtsnoeren betreffende artikel 14 heeft uiteengezet, wordt vaak veroorzaakt of versterkt door een gebrek aan specifieke ondersteunende diensten voor gehandicapten. De uitvoering van artikel 19 zal dus uiteindelijk schending van artikel 14 voorkomen.

83. Het is van het grootste belang ervoor te zorgen dat de ondersteunende diensten geen ruimte laten voor mogelijk misbruik of uitbuiting van personen met een handicap of geweld tegen hen (art. 16). Gehandicapten-, gender- en leeftijdsspecifieke monitoring, rechtsmiddelen en assistentie moeten beschikbaar zijn voor alle personen met een handicap die gebruik maken van de in artikel 19 voorgeschreven diensten en die te maken kunnen krijgen met misbruik, geweld en uitbuiting. Aangezien instellingen de neiging hebben degenen die er verblijven, te isoleren van de rest van de maatschappij, zijn gehandicapte vrouwen en meisjes in instellingen nog vatbaarder voor gendergerelateerd geweld, waaronder gedwongen sterilisatie, seksueel en fysiek misbruik, emotioneel misbruik en verdere isolatie. Zij worden ook geconfronteerd met hogere drempels om dergelijk geweld aan te geven. Het is absoluut noodzakelijk dat de Staten deze kwesties opnemen in hun toezicht op de instellingen en zorgen voor toegang tot rechtsmiddelen voor gehandicapte vrouwen die worden blootgesteld aan gendergerelateerd geweld in instellingen.

84. Zonder steun voor persoonlijke mobiliteit (art. 20), blijven er voor veel personen met een handicap belemmeringen bestaan om zelfstandig in de maatschappij te wonen. De verstrekking van betaalbare en beschikbare mobiliteitshulpmiddelen, apparaten, ondersteunende technologieën en vormen van hulp door mens of dier en van bemiddeling van goede kwaliteit, zoals vastgelegd in artikel 20, is een voorwaarde voor de volledige integratie in en deelname van personen met een handicap aan hun respectieve maatschappijen.

85. Personen met een handicap hebben het recht op toegang tot alle openbare informatie in toegankelijke formaten en om op voet van gelijkheid met anderen informatie en ideeën te zoeken, te ontvangen en te uiten (art. 21). Communicatie kan worden verstrekt in vormen en formaten van hun keuze, waaronder braille, gebarentaal, tactiele en Easy Read-formaten en alternatieve communicatiemethoden, -middelen en -formaten. Het is belangrijk dat communicatie en informatie in beide richtingen stromen en dat diensten en faciliteiten toegankelijk zijn voor personen die andere communicatiemiddelen gebruiken. Het is van bijzonder belang dat informatie over ondersteunende diensten en socialebeschermingsregelingen, met inbegrip van handicapgerelateerde mechanismen, toegankelijk en uit verschillende bronnen beschikbaar is, zodat personen met een handicap

met volledige kennis van zaken beslissingen en keuzes kunnen maken over waar, met wie en hoe zij willen leven en welk soort dienstverlening voor hen het meest geschikt is. Het is ook van cruciaal belang dat de mechanismen voor feedback en klachten toegankelijk zijn.

86. De Staten die partij zijn, dienen ervoor te zorgen dat bij het verlenen van ondersteunende diensten uit hoofde van artikel 19, de persoonlijke levenssfeer, het gezin, de woning, de correspondentie en de eer van personen met een handicap worden beschermd tegen onwettige inmenging (art. 22). In elk geval van onwettige inmenging moeten gehandicapten-, gender- en leeftijdsgebonden monitoring, rechtsmiddelen en verlichting beschikbaar zijn voor alle personen met een handicap die gebruik maken van ondersteunende diensten.

87. Het recht op zelfstandig wonen in de maatschappij is nauw verbonden met het recht op een gezin voor kinderen en ouders met een handicap (art. 23). Het ontbreken van ondersteuning en diensten in de maatschappij kan leiden tot financiële druk en beperkingen voor de familie van personen met een handicap; de in artikel 23 vastgelegde rechten zijn van essentieel belang om te voorkomen dat kinderen bij hun familie worden weggehaald en in een instelling worden geplaatst, en om gezinnen te ondersteunen bij het wonen in de maatschappij. Deze rechten zijn even belangrijk om ervoor te zorgen dat kinderen niet bij hun ouders worden weggehaald vanwege hun handicap. De Staten die partij zijn, moeten informatie, begeleiding en steun bieden aan gezinnen bij de handhaving van de rechten van hun kinderen en de integratie en participatie in de maatschappij bevorderen.

88. Zelfstandig wonen en opgenomen worden in de maatschappij is inherent verbonden met inclusief onderwijs (art. 24) en vereist de erkenning van het recht van personen met een handicap op zelfstandig wonen en op integratie en participatie in de gemeenschap.¹¹ Integratie van gehandicapten in het reguliere onderwijsstelsel leidt tot verdere integratie van gehandicapten in de maatschappij. Deinstitutionalisering houdt ook de invoering van inclusief onderwijs in. De Staten die partij zijn, dienen te wijzen op de rol die de uitoefening van het recht op inclusief onderwijs zal spelen bij het opbouwen van de sterke punten, vaardigheden en bekwaamheden die alle personen met een handicap nodig hebben om te genieten van, te profiteren van en bij te dragen aan hun gemeenschap.

89. Algemene gezondheidsvoorzieningen en -diensten (art. 25) moeten beschikbaar, toegankelijk, aanpasbaar en aanvaardbaar zijn voor personen met een handicap in hun gemeenschap, met inbegrip van de ondersteuning die sommige personen met een handicap (bijvoorbeeld personen met complexe communicatiebehoeften, psychosociale handicaps of intellectuele handicaps en/of doven) nodig hebben tijdens ziekenhuisopnames, operaties en medische consulten. De terbeschikkingstelling van verpleegkundigen, fysiotherapeuten, psychiaters of psychologen, zowel in ziekenhuizen als thuis, is een onderdeel van de gezondheidszorg en moet niet worden gezien als de nakoming van de verplichting van Staten die partij zijn, uit hoofde van artikel 19, maar uit hoofde van artikel 25.

90. Zelfstandig wonen in de maatschappij, integratie en participatie (art. 26) zijn onderling afhankelijk. Voor sommige gehandicapten is deelname aan participatiediensten niet mogelijk als zij niet voldoende individuele ondersteuning krijgen. Tegelijkertijd is het doel van participatie dat personen met een handicap volledig en effectief kunnen deelnemen aan de gemeenschap. De integratie en participatie van een persoon met een handicap moet altijd plaatsvinden met zijn/haar vrije en geïnformeerde toestemming. Integratie en participatie zijn voornamelijk relevant met betrekking tot onderwijs, werkgelegenheid, gezondheid en sociale zaken.

91. Het bestaan van geïndividualiseerde ondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie, is vaak een voorwaarde voor het daadwerkelijk genot van het recht op werk en werkgelegenheid (art. 27). Voorts zouden personen met een handicap ook werkgevers, managers of opleiders in specifiek op gehandicapten gerichte ondersteunende diensten moeten worden. De uitvoering van artikel 19 zal dus bijdragen tot de geleidelijke afschaffing van beschermt werk.

¹¹ Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap, algemeen commentaar nr. 4 (2016) over het recht op inclusief onderwijs.

92. Om ervoor te zorgen dat personen met een handicap een passende levensstandaard genieten (art. 28), moeten de Staten die partij zijn, onder meer toegang bieden tot ondersteunende diensten die hen in staat stellen zelfstandig te wonen. Daarom zijn de Staten die partij zijn, verplicht de toegang tot passende en betaalbare diensten, hulpmiddelen en andere assistentie voor met beperkingen verband houdende behoeften te waarborgen, met name voor personen met een handicap die in armoede leven. Voorts is toegang tot openbare en gesubsidieerde huisvestingsprogramma's in de maatschappij vereist. Het wordt als strijdig met het Verdrag beschouwd dat personen met een handicap zelf de kosten in verband met hun handicap betalen.

93. Teneinde invloed uit te oefenen op en deel te nemen aan beslissingen die van invloed zijn op de ontwikkeling van hun gemeenschap, dienen alle personen met een handicap hun rechten op deelname aan het politieke en openbare leven te genieten en uit te oefenen (art. 29) persoonlijk of via hun organisaties. Passende steun kan personen met een handicap waardevolle hulp bieden bij de uitoefening van hun stemrecht, hun deelname aan het politieke leven en de uitoefening van openbare functies. Het is belangrijk ervoor te zorgen dat assistenten of ander ondersteunend personeel de keuzes die personen met een handicap bij de uitoefening van hun stemrecht maken, niet beperken of misbruiken.

94. Cultureel leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport (art. 30) zijn belangrijke dimensies van het leven in de maatschappij waarin inclusie kan worden nagestreefd en bereikt, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat evenementen, activiteiten en faciliteiten toegankelijk zijn voor personen met een handicap en inclusief zijn. Onder meer persoonlijke assistenten, gidsen, voorlezers en professionele gebarentolken en tactiele tolken dragen bij tot een inclusief leven in de maatschappij overeenkomstig de wil en de voorkeuren van personen met een handicap. Het is belangrijk dat het gebruik van ondersteuning van welke aard dan ook wordt beschouwd als een onderdeel van de uitgaven in verband met handicaps, aangezien dergelijke ondersteunende diensten bijdragen tot de integratie in de maatschappij en zelfstandig wonen. Van assistenten die nodig zijn voor deelname aan culturele en vrijetijdsactiviteiten mag niet worden verlangd dat zij entreegeld betalen. Ook mogen er geen beperkingen zijn ten aanzien van het tijdstip, de plaats en het soort activiteiten waarvoor assistentie kan worden gebruikt, zowel nationaal als internationaal.

95. Gegevens en informatie moeten systematisch worden uitgesplitst (art. 31) per handicap in alle sectoren, ook wat betreft huisvesting, woonregelingen en sociale bescherming, alsmede toegang tot zelfstandig wonen en ondersteuning en diensten. De informatie moet het mogelijk maken regelmatig te analyseren hoe de deïstitutionalisering en de overgang naar ondersteunende diensten in de maatschappij zijn verlopen. Het is belangrijk dat de indicatoren de bijzondere omstandigheden in elke Staat die partij is, weerspiegelen.

96. Internationale samenwerking (art. 32) moet worden uitgevoerd op een wijze die garandeert dat buitenlandse hulp wordt geïnvesteerd in ondersteunende diensten in lokale gemeenschappen die de wil en de voorkeuren van personen met een handicap respecteren en hun recht bevorderen om te kiezen waar, met wie en in welke levensomstandigheden zij willen leven, overeenkomstig artikel 19. Het investeren van in het kader van internationale samenwerking verkregen geld in de ontwikkeling van nieuwe instellingen of plaatsen van opsluiting of institutionele zorgmodellen is niet aanvaardbaar, aangezien dit leidt tot de segregatie en isolatie van personen met een handicap.

V. Implementatie op nationaal niveau

97. Het Comité merkt op dat de Staten die partij zijn, op nationaal niveau voor problemen kunnen komen te staan bij de uitvoering van het recht op zelfstandig wonen en op integratie in de maatschappij. In overeenstemming met de hierboven geschetste normatieve inhoud en verplichtingen dienen de Staten die partij zijn, evenwel de volgende stappen te ondernemen om de volledige uitvoering van artikel 19 van het Verdrag te waarborgen:

(a) Intrekking van alle wetten die personen met een handicap, ongeacht het soort handicap, beletten te kiezen waar, met wie en hoe zij willen wonen, met inbegrip van het recht om niet te worden opgesloten op grond van een handicap;

(b) Wetten, normen en andere maatregelen vaststellen en handhaven om lokale gemeenschappen en het milieu, alsmede informatie en communicatie toegankelijk te maken voor alle personen met een handicap;

(c) Ervoor zorgen dat de programma's voor sociale bescherming op voet van gelijkheid met anderen tegemoetkomen aan de behoeften van de diverse groepen gehandicapten;

(d) Het beginsel van universele vormgeving voor zowel de fysieke als de virtuele ruimte opnemen in beleid, wetgeving, normen en andere maatregelen, met inbegrip van toezicht op de verwezenlijking/uitvoering van verplichtingen; bouwvoorschriften herzien om ervoor te zorgen dat zij in overeenstemming zijn met de beginselen van universele vormgeving en wetgevingsrichtsnoeren voor de bouw, zoals uiteengezet in algemeen commentaar nr. 2 van het Comité;

(e) Alle personen met een handicap materiële en procedurele rechten geven om zelfstandig in de maatschappij te wonen;

(f) Personen met een handicap informeren over hun recht om zelfstandig te wonen en in de maatschappij te worden opgenomen op een manier die zij kunnen begrijpen en empowermenttrainingen aanbieden met als doel personen met een handicap te leren hoe zij hun rechten kunnen afdwingen;

(g) Duidelijke en gerichte strategieën voor deinstitutionalisering aannemen, met specifieke tijdschema's en adequate budgetten, teneinde alle vormen van isolatie, afzondering en institutionalisering van personen met een handicap uit te bannen; bijzondere aandacht moet uitgaan naar personen met psychosociale en/of intellectuele handicaps en kinderen met een handicap die momenteel in instellingen verblijven;

(h) Bewustmakingsprogramma's creëren die negatieve houdingen en stereotypen over personen met een handicap aanpakken en een verandering in de gemeenschap bewerkstelligen in een poging geïndividualiseerde en toegankelijke algemene diensten te ontwikkelen;

(i) Ervoor zorgen dat personen met een handicap persoonlijk en via hun representatieve organisaties deelnemen aan de omvorming van ondersteunende diensten en gemeenschappen en aan het opzetten en uitvoeren van deinstitutionaliseringstrategieën;

(j) Alomvattende beleidsmaatregelen en wetgevingsrichtsnoeren ontwerpen en financiële middelen toewijzen voor de bouw van betaalbare en toegankelijke woningen, de bebouwde omgeving, openbare ruimten en vervoer, samen met een passend tijdschema voor de uitvoering ervan en sancties die doeltreffend, afschrikkend en evenredig zijn voor schendingen door overheids- of particuliere instanties;

(k) Middelen toewijzen voor de ontwikkeling van passende en voldoende persoonsgerichte/"gebruiker"-geleide en zelfgestuurde ondersteunende diensten voor alle personen met een handicap, zoals persoonlijke assistentie, gidsen, voorlezers en professioneel opgeleide gebarentolken of andere tolken;

(l) Aanbestedingsprocedures ontwerpen voor het verlenen van ondersteunende diensten voor personen met een handicap die zelfstandig in de maatschappij wonen, waarbij rekening wordt gehouden met de normatieve inhoud van artikel 19;

(m) Mechanismen instellen voor toezicht op de bestaande instellingen en residentiële diensten, deinstitutionaliseringstrategieën en de uitvoering van zelfstandig wonen in de maatschappij, rekening houdend met de rol van de onafhankelijke toezichtskaders;

(n) Het toezicht en de uitvoering als bedoeld in artikel 19 uitvoeren in volledig overleg met en met deelname van personen met een handicap, via hun representatieve organisaties.

